

IŠ JURGIO DOVYDAIČIO IR JUZEFOS RAMANAUSKAITĖS SUSIRAŠINĖJIMO

Bendravimas laiškais su pateikėjais⁵ buvo vienas iš Jurgio Dovydaičio tautosakos rinkimo metodų. Kai kuriuos pateikėjus jis prikalbino pačius užrašinėti tautosaką: tiek prisiminius savąją, tiek išgirdus iš kitų. Dovydaitis tvirtai tikėjo, kad geriausias tautosakos rinkėjas yra tas, kuris mokamą medžiagą užrašo pats. Tokie, anot jo, „talkininkai“ buvo didelė parama renkant tautosaką, Dovydaitis nuolat laiškais palaikė su jais ryšį: patarė, kaip užrašyti tautosakinę medžiagą, į ką atkreipti dėmesį, ir vis ragino rašyti, rašyti, rašyti...

Atsiųstą tautosaką jis kruopščiai tikrino. Antai laiške J. Ramanauskaitėi rašo: „Dar kartą savo ranka patvirtinkite, ar tikrai žemaičiuose taip ‘apnešė adatą apie trobą’“. Radęs ypač įdomios medžiagos, ją įrašydavo į magnetinę juostą. Laiškuose tautosakininkas ne tik ragino rašyti, bet ir dalijosi kelionių po Lietuvą išpūdžiais, aprašė savo rankraštyno tvarkymo darbus, tautosakinės medžiagos publikavimą ir kitą mokslinę veiklą. Sprendė, kiek galėjo, ir pateikėjų asmenines problemas. Tokių talkininkų Dovydaitis turėjo visą pulkelį: Eleonora Bručienė, Eleonora Balčiūnienė, Brigita Dadurienė, J. Jastruminskienė ir daugelis kitų.

Viena jų buvo ir Juzefa Ramanauskaitė (g. 1916 m. Pakalniškių k., Kražių vls., Raseinių aps.). Jos ir Dovydaičio laišakai buvo rasti peržiūrint Institutui dovanotąjį archyvą. Su šia moterimi tautosakininkas susipažino lankydamasis Kražiuose 1974 m., tuokart iš jos užrašė arti 60 giesmių. Nuo to laiko ir prasidėjo jų susirašinėjimas, trukęs net 20 metų (paskutinis laiškas datuotas 1994 09 20). Per tokį ilgą laiką susidarė nemažas pluoštas laiškų, daugiau nei 90. Dovydaitis labai džiaugėsi atradęs šią pateikėją, daugelyje laiškų rašo: „Džiaugiuosi Jus susitikęs ir nebenoriu taip greit paleisti, kaip gal jau norite.“ J. Ramanauskaitė jam atsiuntė šešis sąsiuvinius užrašytos tautosakos (ji taip pat saugoma Instituto Rankraštyne). Padedant Dovydaičiui, ši medžiaga („Kakarykaltinio aidai“) buvo išleista 1996 m. J. Ramanauskaitės garso įrašų yra daugiau kaip 300. Tai tikra Kražių šviesuolė, jaunystės laikais dalyvavusi pavasarininkų veikloje, Lietuvai atgavus nepriklausomybę, aktyviai įsitraukusi į krašto atkūrimo darbus. Nuo pat jaunystės rinkusi knygas, tarp jų ir tautosakines, ir nemažai jų sukaupusi, Jurgio Dovydaičio paraginta visas jas atidavė vienai Vilniaus bibliotekai.

Publikacijoje pateikiama dešimt Juzefos Ramanauskaitės ir Jurgio Dovydaičio laiškų, rašytų 1975–1980 m. Šiuo laikotarpiu pateikėja užrašė ir atsiuntė beveik visą jai žinomą tautosaką, todėl laiškuose ji dažniausiai teiraujasi tautosakos užrašymo dalykų, taip pat domisi Dovydaičio tautosakine bei moksline veikla.

⁵ Didžioji dalis Jurgio Dovydaičio korespondencijos yra saugoma Lietuvos mokslų akademijos bibliotekoje. Pluoštelis laiškų iš tautosakininko ir Eleonoros Balčiūnienės susirašinėjimo jau buvo skelbta Irenos Žilienės (žr. *Tautosakos darbai*, [t.] XX (XXVII), 2004, p. 264–278).

Gerb. Dovydaiti,

kaip begyvenate, kaip sveikata? Išmušė valanda pradėti rūpintis apie „magaryčias“. Jau turiu šiek tiek atsiminusi, reikia rašyti į knygą. Prieš pradėdama dar paaiškinimo prašau. Pav., sako: nenurašyti iš knygų⁶. Iš knygų nurašyti gali tik vaikai, bet kaip patikrinti, kad tokio dalyko niekur nėra parašyta? Ką aš rašysiu, beveik viskas bus iš mano tėvelio pasakojimų (jis gimęs 1865 m.), pav., iš ūkininkų priežodžiai. Jų pilni kalendoriai būdavo, o kur man pasakodavo, ar jie buvo, ar ne – aš nežinau. Ir taip gali išeiti meškos paslauga.

Aš išmokau dar vaikystėj iš žodinės kalbos šias dainas: „Oi jūs dainos mūs aukštinės“ <...> arba „Aš užgimiau prasčiokėlis“ <...>, o juk jos yra rašytos mūsų brančiųjų rašytojų. O gal klystu?

Ir dar. Yra pasakų ar priežodžių ar tai rašytų, ar jau pasakojamų (pav., per radiją), bet skirtingai, kaip aš žinau. Pav., pasaka „Dvylika brolių juodvarniais lakstančių“, aš skirtingai žinau, kaip ji dabar pasakojama (nors jos nerašysiu, per dažnai ji minima).

Na, ir dar vienas. Per daug jau liaudiški išsireiškimai, pav., „Barbė devyndarbė: šiko, myžo, skydras rinko“. Arba vyriškų organų pavadinimai liaudyje: ar juos pakeisti kultūringesniais žodžiais, ar jau taip tiesiai ir rašyti?

Ar rašyti gramatikos taisyklėmis, ar liaudiška tarme?

Laukiu į tai paaiškinimo ir pradėsiu darbą. <...>

Jūsų laiškas „Komunistinio žodžio“ redakcijai buvo išspausdintas, ir paimtas sviedinys, kur Jūs matėte. Ir pas kitą mano kaimyną rado dar du tokius sviedinius. Išvezė milicija. Ačiū už rūpestingumą. Dabar saugūs nuo pavojaus.

Pirmiausia rašysiu papročius ir apie vaiduoklius.

[1975 11 14]

[Kražiai]

[J. Ramanauskaitė]

„Ką aš rašysiu, beveik viskas bus iš tėvelio pasakojimų“

Iš J. Ramanauskaitės laiško

Malonioji Ramanauskaite,

kai taip parašei – tik džiaugiuosi Jus sutikęs ir jau, matyt, greit Jūsų nebepaleisiu.

Pradedu paeiliui. Tik dabar parašiau laišką vienon mokyklon, kur veik visa tautosaka suklastota: pavardės nurašyta iš debesų, o dainos – iš knygų. Tai įvykdytas „tautosakos rinkimo planas“, skiriamas mokykloms iš anksto kaipo planas. Šiomet patikrinau tris tokių mokyklų rinkinius ir visur tas pats: nurašo iš knygų, o pavardes pridėda neva vietines. Tokie dalykai yra jau gal 50 metų: kas tik nenori rinkti – vis nurašo iš knygų, arba, kitaip sakant, „tautosaką renka bibliotekoje“. Visokių juokų ir graudulių iš „privalomos tautosakos rinkimo“.

⁶ Pabraukta ar kitaip išskirta pačių susirašinėtojų – A. J.

Tad galiu pasakyti, jog pirmasis atsilankymas Kražiuose jau yra lemtingas: radau nuoširdžių pateikėjų, užrašiau gražių dalykų iš tikrų kūrėjų. O dabar štai ir talkininkė J. Ramanauskaitė, tikra šio baro dalyvė. Jos tėvelis GALVOTAS ŽMOGUS: jis daug stebėjo, įsiminė, pasakojo, dukra įsiminė, irgi domėjosi šia kūryba, rinko knygas, jas reikiamai saugojo ir išsaugojus perteikė mokslo įstaigai saugoti toliau, o dabar, sutikus tautosakos rinkėją, v i s a, k a g i r d ė j o, k a m a t ė, a p r a š y s. AČIŪ JAI TARIU IR KAIP MENKUTIS ŠIO BARO DALYVIS, O TAIP PAT MILIJONŲ VARDU, KURIE ŠIĄ MEDŽIAGĄ SKAITYS.

Taip ir dar kartą taip: RAŠYKITE VISA, KĄ TĖVELIS PASAKOJO, visai pamiršę, ar tie dalykai jau spausdinti, ar ne. Esu tikras, jog tėvelis priežodžių tikrai iš knygų neskaitė. Jūsų tėvelis, kaip ir kiekvienas patyręs žmogus, ėjo savo keliu, savo išmintimi, pažiūra bei nuomone. TĄ VISKĄ IR SURAŠYKITE. Taip pat surašykite ir VISAS SAVO MOKĖTAS DAINAS, PASAKAS, MĮSLES... nežiūrint, kur jos būtų beišmoktos. Rašote, [kad] Maironio dainą „Oi dainos jūs auksinės“ ir daugiau poetų dainuoja liaudis. Vienus jų labiau pamėgo, kitus visai nepamatė. Svarbu ir tas, kiek kurio poeto dainų liaudis dainuoja. Na, o ir melodiją Maironio dainoms liaudis pritaikė vis savą. Labai pamėgo ir Vienažindį, o kaip įvairia gaida jį dainuoja...

Tad ką mokate iš liaudies poezijos – VISA SURAŠYKITE, tik vis pažymėkite, kokia proga dainavote. Kuo daugiau prie dainos pastabų, tuo ji svarbesnė. <...>

Ir „DVYLIKA BROLIŲ JUODVARNIAIS LAKSTANČIŲ“ RAŠYK SKIRTINGAI, KAIP IŠMOKAI, KAIP JĄ ŽINAI. PATARLES, MĮSLES, POSAKIUS RAŠYK KAIP MOKI, KAIP SAKEI, KAIP GIRDĖJAI. Tad vis rašyk ir iki galo NIEKO NEKEISDAMA, NETRUMPINDAMA, NIČNIEKO NEKEISDAMA. Pakeisi, pagražinsi – PAGADINSI. Taip ir „vyriškų organų pavadinimai liaudyje... taip tiesiai ir rašyti“, būtinai kiek galint liaudiška tarpe.

Berods palikau „Tautosakos rinkimo vadovą“, o jei ne, tai dar pasiunčiu naujesnių. Džiugu, jog pirmiausia rašysį papročius ir vaiduoklius, JŲ KAIP TIK MAŽIAUSIA SURINKTA. <...>

Būčiau labai dėkingas, jei atsiųstute minėtą „Komunistinio žodžio“ numerį su mano išspausdintu laiškeliu apie tuos daiktelius, kurių pavojaus kaimynai nesuprato...

Tad gražios sėkmės. Prisipažinsiu, jog tokių ištikimų talkininkų, protingai padedančių rinkti tautosaką, turiu labai mažą. Jiems suskaityti pakanka ir abiejų rankų pirštų... Nors žada tūkstančiai. Bene minėjau, jog keletas jų jau mirė, o jų medžiaga amžina. Ar siunčiau Jums „KRAŠTOTYRĄ“ 1971 m.? „LIAUDIES KŪRYBA“ II tome ten tokių porą paminiu. Viena iš jų atmintina tuo, jog metus laiko kaliau [i] galvą, kol įkaliau, kad viskas užrašinėtina. Bet kai įkaliau – suprato ir dabar jau rašo aštuntą šimtą puslapių... Tad ir Tamsta, prirašiusi vieną gautąjį sąsiuvinėlį, tuojau atsiųsk – įvertinsiu. TIK JĮ SIŪSK REGISTRUOTĄ. Tada bus maloniaus ir toliau užrašinėti.

Dabar visas laisvas valandas perrašinėju juodraštyno lobius. Taip šiomet perrašiau apie 50-tąją jo dalelę – 1000 psl... Man visi pataria kiek galima perrašinėti tą,

ko kiti vargiai teįstengs. Tad rinkimą jau pasitikiu jau ir protingiesiems padėjėjams, kur ir Jūsų rinkinius gal taip skelbs: „užrašė J. Ramanauskaitė Kražiuose. Iš J. Dovydaičio rankraštyno.“

Kaip minėjau, rašykite TIK RAŠALU, JOKIU BŪDU NE TUŠINUKU, kuris greit, per 4–5 metus, išgaruoja ir raštas pabąla... Tarp kūrinių palikite porą eilučių tuščių. Patarles, mįsles, posakius kiekvieną rašykite vis iš naujos eilutės. Dainas rašant nerašykite viršų „Daina“, nes dainos pavadinimu eina tik jos pirmoji eilutė. Jei tėvelis, sakydamas kokią pasaką, ją ir pavadindavo, tai parašykite ir tą pavadinimą.

Tad tuo kartu tiek. Lauksiu „pirmosios kregždutės“.

Linkėjimai maniesiems bičiuliams padėjėjams – Jastrumskienei ir kitiems.

Vilnius,
[19]75. 11. 17

Pakeleivis

Gerb. Dovydaiti,

šiaip taip su „magaryčiomis“ skubu. Prašau patikrinkite ir man praneškite su smulkia kritika.

Norėčiau dar vieną tokį sąsiuvinį iki Velykų sutvarkyti. Atėjus pavasariui, nebus kada nei pagalvoti. Viską nuspelkia kasdieniniai pragyvenimo rūpesčiai. Dabar daugiau bus apie vaiduoklius. Pakol negausiu iš Jūsų atsakymo, susilaikysiu rašyti, nes gal negerai rašau. Juodraščių pas mane nelieka, nes jų ir nerašau.

Atleiskit, nors ir pavėluotai, siunčiu tą iš laikraščio žinutę.

Turiu pažymėti, kad rašymo būdą laikiausi Gerb. Dovydaičio patartim: „...ką matei, ką girdėjai, ką išgyvenai, tą ir rašyk...“ Taip darysiu ir toliau. Rašiau vienoj lapo pusėj, kad rašalas nesusiliėtų.

Kaip sveikata? Nors tokie žmonės negali sirgti, jie reikalingi ateičiai. Gyvenkit šimtą metų be šių.

Laukiu kritikos.

1976-II-12

Kražiai

Pažįstama [J. Ramanauskaitė]

[Talkininke Ramanauskaite,]

šiandien gavau Jūsų PIRMAJĮ PĖDELĮ ir tuo[j] skubu atsakyti, nes rytoj išvykstu porai savaitėlių Dainavon.

Visa, ką surašėte, tik GRAŽŲ GRAŽIAUSIA. Labai gerai, jog pradėjote papročiais. Jie mažiausia tesurinkta. GI ŠIAME SĄSIUVINYJE KAIP KURIE PAPROČIAI MAN DAR VISIŠKAI NEGIRDĖTI.

Paeiliui apie visa po truputį.

Kūčias aprašant, trūksta avižų kisieliaus virimo papročių, burtų, posakių ar net dainelių. Atsiminkite ir pridėkite. Labai vertingos Kūčių nakties sakmės-atsitikimai, gyvulių kalba ir kt. Svarbūs ir Kūčios visuomeniški papročiai.

Puiki ir Užgavėnių sakmė. TRŪKSTA Užgavėnių žydų-artistų vaidybinių kalbų, dainų. Negirdėta margučių kilmės sakmė. PUIKI.

NEPAPRASTAI VERTINGA, KAIP EIDAVO V E L Y K Ė S ir jų kalbelė... Na ir žodyno gražumėlis: šeštinatid, sikminatis...

Toliau – sėjos papročiai. Volungės giesmė: surėš surėš... DAUGIAU TOKIŲ GAMTOS GARSŲ. Nupieškite, kaip atrodo rugių pabaigtuvių „staliukas“ iš varpų. <...> Puikios vasaros patarlės... spragilų kalba, žaidimai. Negirdėtai įdomus gervės vaidinimas ir kiti žaidimai, labiausiai – avižų pirkimas.

Dar kartą savo ranka patvirtinkite, ar tikrai žemaičiuose taip „apnešė adatą apie trobą“. Vis puikios sakmės.

Pirmą kartą girdžiu, jog Kalėdų naktį vidury miško pražysta balta rožė.

KUO DAUGIAU UŽGAVĖNIŲ PAPROČIŲ KALBELIŲ... kaip „Tėve mūsų, aš ne jūsų“... Negirdėta daina „Gaspadoriaus talkas, valgyti išalka“... Labai svarbus žaidimas „Pušį gauda“... Puiki sakmė apie tabokos vardą ir VISOS KITOS.

NEPAPRASTAI ĮDOMU, JOG BUVO VELNIAI rūminis, jaujinis, arklinis, laukinis... Žavinga dain[uojama] pasaka „Cigonai vestuvėse“, kur dainuodami „Aš neturiu žirgo, kur dėsiu pyragą“... apvagia. DAUGIAU TOKIŲ.

KUO DAUGIAU VAIKŲ LOPŠINIŲ, ŽAIDINIMŲ, JUOKELIŲ...

Džiaugiuosi Jus sutikęs ir... nebegreit bepaleisiu... gal berašant tokį dešimtąjį sąsiuvinėlį...

TOLIAU GRIEŽTAI RAŠYKITE ABIEJOSE LAPO PUSĖSE, nes nors mūsų tėvynė turtinga, bet pataupyti ne pro šalį.

Toliau: visas praeitųjų jaunystės dienų dainas, daineles, juokus, lojimus [rašykitę] nieko nekeičiant, nešvelninant, kaip sakė. Tikiu, jog iki pavasario darbų pradžios vėl mane pasieks kitas toks šimtalapis, rašomas abiejose lapo pusėse. Tam tikslui ir siunčiu panašų sąsiuvinį. Geriau, kai visi sąsiuviniai vienaip atrodo.

Vis po truputį pasilopydamas judu. Gal grįžus su kokia naujienėle pasveikinsiu, dabar vis savo buitelėje, nieko naujo. Šiomet buvau jau 12 dienų Biržų šone.

Ar negirdėjote dainų, lopšinių ar darbo dainų apie avižas? ATSIMINKITE VISAŲ TAUTOSAKĄ, BURTUS apie avižas. Ar negirdėjote, kas yra avižų alus?

Tad tuo kartu gal ir tiek. Privalau pasiruošti išvykai. Jau vėlokas vakaras.

Gražios sėkmės Jums atsiminimų vagose.

Vilnius,

[19]76. 2. 16

Pakeleivis

Sveikas, Dovydaiti! Nors vėlokai, bet alleliuja!

Jūsų dienų⁷ linksmos nuotaikos, geros sveikatos ir ilgų gyvenimo metų linkiu.

Šiaip taip vėl atžingsniau su „magaryčiomis“. Prašau gerai išstudijuoti ir smulkią kritiką man pranešti. Jei atrodytų netinkama, prašau gražinti, bus man prisiminimui. Kuo smulkesnė kritika, tuo man geriau patiks. Ir bendrai, pats rašymo stilius ar yra ko vertas?

Dar vienam tokiam sąsiuvinii medžiagos užteksiu. Tai bus pasakos, priežodžiai, patarlės ar kas ten bebūtų. Dar turiu vieną kitą labai gražią giesmelę, kurių nėra giesmynuose, bet vis mislinu, ar nebus pasityčiojama (tik ne mūsų). Kad iki rudens pasisektų tretį atsiųsti norėčiau. Bet nežinau, kiek to laiko turėsiu.

Dainų aš tokių senų ir gražių nemoku, bet rašysiu tokias, kokias mes dainuodavome. Nežiūrint, ar ji sena, ar jauna. Dar, rodos, mokėjau gražesnių, bet tikrai dainų nebeatsimenu. Na, ir taip jų daug yra. Ačiū už sveikinimus.

Laukiu kritikos.

Kražiai

[J. Ramanauskaitė]

Balandžio 24 žadu jau bulves sodinti.

Rugių pabaigtuvių staliuką nupiešiu kitame – pabaigoj.

„Dar vienam tokiam sąsiuvinii medžiagos užteksiu“

Juzefos Ramanauskaitės laiškas

Trečiadienis, balandžio 28.

Oro įstaigos pranešimu, rytą laikraštyje paskaitytu, sakoma, jog šiandien Vilniuje apie 15 laipsnių šilimos... O kai nuėjau sodan „mankštintis“, vis taip buvo šalta kaip ir kove, na, ir ėmė nepaliaujamai snigti. Nors su šeimininku kūrėva lauželį, nors šildėvos, bet vis tiek jis sušalęs grįžo. Likau dar, išgenėjau vos porą medžių ir... nesibaigianti sniego pūga ir mane parvijo neįvykdžius šios dienos užmojo. Tad šia proga ir lankau maloniąją talkininę.

Rašai: „Kuo smulkesnė kritika, tuo man geriau patiks.“ Tačiau tikrai yra, jog TOKIOS VERTINGOS MEDŽIAGOS ĮVERTINIMUI REIKĖTŲ NE MAŽIAU TOKIO PAT SĄSIUVINIO, KAIP ATSIŪSTASIS (antrasis)...

Ką dar galiu prie šio pridėti? VISOKERIOPA MEDŽIAGA PUIKI PUIKIAUSIA.

Tikrai vertesnės ir būti nebegali: ir negirdėtos sakmės, ir pasakos, ir keletas raudų. ŽODŽIU, NUOSTABI MEDŽIAGA. DŽIAUGIUOSI JUS, RAMANAUSKAITE KRAŽIETE, SUTIKĖS.

Manau, apytikriai teparašysiu, jog apie 40 sakmių man visai negirdėtos. Apie 20 jau girdėtų. BET JOS YRA VIS TIEK KAIP IR NAUJOS, NEŽINOMOS, o tuo brangesnės, jog VISA TAI IŠ SENŲJŲ ISTORINIŲ KRAŽIŲ, Lietuvos praicityje

⁷ Sveikina Jurgį Dovydaitį su Jurginėmis – A. J.

daug svėrusių mūsų kultūrai. Nors ir girdėtos jų atmainos, bet iš tikro tai visai naujai, žemaitiškai, perteikta, kaip štai apie našlę, kuri nužudė savo tikrą vaiką (noredama ištekėti) (Nr. 73) – nepapaprastai vertinga sakmė. Tą patį motyvą – mintį, atsitikimą – pasakojo prieš 15 metų viena biržietė, o čia vertinga, Kražiuose užrašyta. Arba Nr. 80 „Vogta mėsa nesoti“ (kaip sūnus ragino tėvą pavogti kaimyno jautį). Mano užrašyta Molėtų raj., Dubingių apyl. ir jau išspausdinta knygoje „Dubingiai“, 1971, psl. 321–2. Tad patvirtina dėsni, jog visiems lietuviams – aukštaičiams ir žemaičiams tautosaka yra bendra. Tą patvirtina ir Jūsų užrašytas tas pats sakmės motyvas. Be tokio užrašymo galėtume prieiti labai klaidingų išvadų, jog kai kurios pasakos težinomos tik aukštaičiams, o kitokios yra žemaičių. Tad ir tie pasakų motyvai yra labai svarbu užrašyti kaip galima daugiau vietų, jie įneša visai naujų dalykų mūsų tautosakos išplitimui. Arba vėl (Nr. 116): kaip meška nuo meškininko baidė muses ir jį užmušė – yra skaityta kuria svetima kalba tokia pati mintis-pasakėčia. O štai ir mes, lietuviai žemaičiai, tokią pasakėlę-sakmę turime. Tad ir mes savo kūryba neatsilikame nuo kitų tautų lobio... Na ir suprantama – čia pasakya, užrašyta, kaip buvo Žemaičiuose... <...>

Tačiau žymiai daugiau man dar ir negirdėtų (gal kartais dalį jų yra kiti kur nors užrašę, bet dar jos rankraščiuose neskelbtos). Tos vėl yra nepaprastai svarbios kaip retesnės, o gal ir visai naujos, NEŽINOMOS. Tarp tokių VERTINGIAUSIA YRA Nr. 2 (kaip velnias bėgo į laidotuves pagrobti miršančio sielos, o giedodama karunką jam neleido) (M. 3390). Čia NEPAPRASTAI VERTINGA SAKMĖ. Jai papildyti trūksta dar šių žinių: ar šią giesmę giedojo (pasaką sekant) iš giesmyno, ar mintinai? Ar vienas pasakotojas (pasakos sekėjas) giedojo vienas, ar visi klausytojai? Kas Jums šią sakmę pasakojo? Kelis kartus ją girdėjote pasakojant? Kada ją sekė: ar daugiau advente, gavėnioje, ar bet kada? Labai labai prašysiu šių žinių. Mat tokią pasaką su visa bažnytine giesme man Jūs užrašėte pirmoji. Ligi šiol turiu keletą pasakų su bažnytinių giesmių tik trumpais posmeliais, o čia visa giesmė. <...> Žodžiu, apie tą sakmę prašau kaip galima daugiau papildymų, nes TOKIA YRA BERODS PIRMOJI JŪSŲ UŽRAŠYTA.

Taip pat labai labai vertinga apie poną, kurį sugylė širšės (Nr. 46). Tiesiog deimantiukas yra apie būsimąjį elgetą, nuėjusį klausti klebono patarimo (neišlaikė ant nugaros duonos abrako). Puiki pasakų kalba: „Prieina cigonas: „Na, ponali, žalia ranka, mainykim arklius.“ Ką reiškia „žalia ranka“? (Nr. 55A). Arba (Nr. 94) apie keikūną piemenį, kuriam velnias nulupo odą. TOKIOS NEGIRDĖJAU. Arba (Nr. 100) kaip blogmetyje vienuolyno moterys dalino pupas ir jų vis nemažėjo. Pui-ki ir apie žiburinį (Nr. 105, 106), o taip pat visos kitos. <...>

Tokią medžiagą tegali surinkti vien tik šios žemės tikroji žemaitė, žinanti, kas yra tautosaka, suprantanti jos svarbą ir maloniai ją paliekanti Lietuvos ateičiai. <...>

Yra 3 dainos ir pora raudų. Man jau rūpi, kada galėsiu įrašyti jų melodijas „protingąja dėžute“. Joms ir vėl reikės nemaža papildymų: „Numirė nupumpo“ – kada ją raudodavo? Gal čia lyg daina? Kas išmokė? Kur girdėjote raudant? ir t. t. Yra ir kelios tikros pasakos, taip pat negirdėtos, labai vertingos.

Taip, Tamsta Ramanauskaite, greta Sim. Daukanto tapai žymia žemaičių žemės tautosakos rinkėja, jau pat pradžioje užrašiusi VERTINGIAUSIOS, NIEKAM DAR NEŽINOMOS MEDŽIAGOS. GRAŽIOS SĖKMĖS IR TOLIAU.

O dabar gal apie linksmesnius reikaliukus.

Ateinančiais metais man jau rašys 70-metį. Ta proga Kraštotyros draugija pritarė mano pareiškimui, prašant man paruošti ką nors iš tautosakos medžiagos. Numatau paruošti liaudies pasakų su dainuojamaisiais posmeliais nedidelį rinkinį. (Toks vienas mano rinkinys jau išleistas 1957.) Tokių pasakų esu nemažai radęs. Jau apie 260 jų jau paruošta (aš manau, tiks apie 40–50), ir dar atrinksiu iš rankraštyno apie 200, iš kurių gal pavyks išsiūlyti apie 30–40. Iš Jūsų pateiktųjų pasakų siūlysiu iš I sąsiuvinio kaip cigonai, atvažiuavę į vestuves, dainuodami apvagia, o taip pat ir šio sąsiuvinio Nr. 2 kaip velnias bėga sielos mirštančio, o giesme sutrukdo jam. Nežinau, ar ją priims, bet ginsiu ją „visomis keturiomis“. Daugiau Jūsų tokių su padainuojamais posmeliais dar neturiu. Gal atsimentute dar kokią? Tai būtų knygelė nors nedidelė, bet visos pasakos su posmelių gaidomis. Rankraštį numatau įteikti apie rugpjūčio mėn. Tada jau ir Jūsų melodijas turėsiu. Tad iki tol gal dar ką ir knygelei verto atsimentute. Šiaipgi rašykite, kaip ir numatėte: visa visa, kaip ligi šiol gavau.

Būtų labai gerai, jei vis prie kiekvieno bent stambesnio – ilgesnio kūrinio, dainos vis pažymėtute, kada užrašyta: mėnesis ir diena.

Gal šiuo kartu ir tiek. Linkiu vis gražios sėkmės ir toliau taip puikiai pradėtu tautosakos keliu. Ir lauksiu trečiojo, kuriame „bus pasakos, dainos, priežodžiai ir kt.“ Gi ketvirtąjį teks plačiai parašyti apie šios medžiagos pateikėjus: kas jie buvo, kaip gyveno, kaip dirbo. Minėjote, jog čia daugiausia Jūsų tėvelio medžiaga. Būtų labai verta sužinoti, kuri medžiaga tikrai TIK JŪSŲ TĖVELIO, o kuri kitų. <...>

Lauksiu naujienų apie visa tai. Linkėjimai mano geriesiems pasakotojams, visų pirma Jastrumskienei.

Vilnius,
[19]76. 4. 28

Jūsų Pakeleivis

Gerb. Dovydaiti,

labai ačiū už dovanas, bet daugiau ačiū už tokį aukštą įvertinimą. Argi tai iš tiesų verta?

Man prieš Jus darosi gėda, nes šiuo laiku nieko nerašau. Vasariniai rūpesčiai sunaudoja visą laiką. Bet vis dar žadu imti į rankas plunksną.

Praeitam laiške supratau, kad žadate Kražius atlankyti šią vasarą. Jei tat įmanoma, būtų gerai žinoti, kada, kad kartais kur neišklyščiau iš namų. O gal aš spėčiau nors kiek paruošti dainų „repertuarą“, nors aš jų gražių ir senų nemoku, tik tokias, kokias mes dainuodavom.

Jastrumskienei kas priklausė įteikiau.

Linkiu geros sveikatos ir geriausio pasisekimo visame.

1976-VI-22
Kražiai

[J. Ramanauskaitė]

Nepamirštamoji TALKININKE RAMANAUSKAITE,

dovanokite, jog taip negreitai teatsakau. Matote, ligi šio[1] neapsakomai gaišau ir pagaliau baigiau vieno daugiau kaip 600 psl. rankraštėlio vargo I dalį: iš magnetofono 50 000 įrašų ir juodraštyno (200 juodraščių) atrinkau vad[inama]jį dainuojamų pasakų žodžius, gal net 350 pasakų. Su šia bėda guliau ir kėliau daugiau nei tris mėnesius, panaudodamas tam tikslui kiekvieną valandą ir minutę. (Pirmoji rankraščio dalis, apie 300 dainuojamų pasakų, pradėta ruošti 1958 ir baigta prieš pora metų, jau yra ir su gaidomis.) Toliau laukia nemaža bėda iš magn. atrinkti apie 400–500 šių pasakų melodijų vienon vieton, vienon juostelėn, po to su muzikų talka išrašyti jų gaidas popierin... Tai vėl maždaug poros mėnesių rūpestis... Dėl to nesistebėkite, jog, nebaigęs šio reikalo pamatų, nepradėjau ir laiškų skolos. Juk tikiu, jog Jūs ir be mano raginimo einate mano nurodytu keliu ir kaupiate amžinąją medžiagą.

Savaitei baigiantis, numatau šoktelti rytų Lietuvon gal 10–14 dienų vis tais pačiais tikslais – papildyti [tai], ką jau surinkau. Naujai medžiagai rinkti jau nedaug skirsiu laiko. Po tos išvykos kiek gal ir pailsėjęs, rugpjūčio pabaigoje jau tikrai pasuksiu Jūsump – Žemaitijon. <...>

Taip sukuosi, stengiuosi, jog spalio mėnesį jau galėčiau rankraštį baigus įteikti, kad iš 650 dainuojamų pasakų atrinktų kokia 70–80 jų numatytam rinkinėliui. Tad vis nėra kada tinginiauti. <...>

Tad vis tik baigiu. Linkiu iki manęs sulaukiant vėl pamatyti naują, TREČIAJĄ, SU VIS TOKIA PAČIA PUIKIA MEDŽIAGA KAIP IR LIGI ŠIOL. Pirmiausia, žinoma, pagausiu jau atsiųstųjų melodijas, o paskui ir jau užrašinėjamųjų.

Linkėjimai mano Bičiuliams, Talkininkams.

Vilnius,
[19]76. 7. 12

Jūsų Pakeleivis

Gerb. Dovydaiti,

širdingas ačiū už paslaugą. Prašau atleisti už mano įkyrumą. Mat maniau, kad laiškas dingo. <...>

Laukų darbai eina į pabaigą, tad galėsiu daugiau prisėsti prie sąsiuviniukų.

Džiugu, kad pasakų rankraštį priėmė. Gal ir išvys dienos šviesą. O tai būtų neįkainojamas darbo vaisius. Įamžintas.

Iš visos širdies linkiu visame tame pasisekimo.

Labai ačiū už visą Jūsų vargą ir už nuotraukas.

1976 11 14
Kražiai

[J. Ramanauskaitė]

[Malonioji Talkininke,]

„...galėsiu daugiau prisėsti prie sąsiuvinių“

Tad ačiū už tokią gerą naujieną. Tik noriu pabarti: aš jums skolingas ne tris, bet triskart po trisdešimt už tokį man surastą lobį... Jokių būdu nevertėjo dėl tiek gaišti, jei būtų kada daugiau susidarę už knygų siuntas – tada.

<...>

Dabar [apie] „savo kruopas“. Dain[uojamų] pasakų rankraštį galutinai teįteikiau tik šiandien 10 val. Mat muzikas dar ligoninės atsiprašė ir baigė: iš juodraščių gaidas perrašė po pasakų posmų. TAD PASAKŲ RANKRAŠTIS JAU VISAS SU GAIDOMIS. Ir dar koks: jį sudarinėjau tik 18 metų. Iš 1000 tokių atrinkau 600, iš 50 000 magn. įrašų atrinkau 400 jų melodijų, muzikas iki 1964 metų jau buvo surašęs melodijas 300 pasakų, dabar išrašė jų dar virš 100 (kitų melodijas jis pats atmetė kaip mažavertes). Toliau pats atrinkau iš visų su melodijomis virš poros šimtų, o šiandien nuneštąjį surašyta vos 160 pasakų su 500 dainuojamų posmų... O melodiniams papildymams (jei juos leis) dar atskirta 50 žinomesnių jų atmainų... Leidiniui, jei pasiseks – gal 70–90...

Tad matote, kaip vis žemyn, mažyn, mažyn... Na, bet jei leido ruošti, tai pasėdėjus, kėlus ir gulus su jomis, ir pavyko jį įteikti, tarp kurių viena ir iš Kražių, iš Kapų gatvės... Toliau jau nebe nuo manęs priklauso – vėl siūlys tik žinomų įstaigų darbuotojai. Bandysiu ginti kaip begalėdamas. Kiek pavyks – pamatysime. O gal kaip nors beapginsiu.

Tad tiek apie šios dienos baigtuves, tikriau, metinio baro baigmę. Atsikvėpęs dieną kitą, numatau baigti vienam straipsneliui medžiagą. Kaip tik šiandien, įteikdamas dainuojamas pasakas, sužinojau, jog jau tam leidiniui renkami redaktoriai. Atseit gal jį ir paskelbs kaip atsakymą į jau išspausdintąjį. <...>

Spalio 23–5 šoktelėjau Dzūkijon – gavau labai vertingų sakmių-atsiminimų. Tiesiog deimančiukai. Na, ir vieną pažadūną lyg sutikau ir... 100 psl. vekselį palikau. Parodys laikas, ar jį užpildys. Tokių pažadūnų kasdien sutinku po kelis... Tik jau Kražiuos tai labai pavyko. <...>

Vėl gražios sėkmės atsiminimų lapuose vis kaip ir ligi šiol.

O kas gali žinoti, gal ir KRAŽIAI kaip nors pasirodys – vis ne taip greit, kaip norime, kaip reikėtų, tad medžiaga jiems jau bus surinkta. Ir mūsų triūso dalelė ten bus, ir Jūsų nuotrauka su vertingiausia medžiaga. Tad sukandus dantis – baran. Artėjančiai šaltajai žiemai nepasiduokime, kaip vis ligi šiol visas jas įveikėme.

Linkėjimai Jastrumskienei ir kitoms mano talkininkėms. <...>

Atkreipkite dėmesio į avižų tautosaką: dainos, lopšinės, žaidimai apie avižas, taip pat burtai, pasakojimai apie jas. Ar negirdėjote pasakos apie bado metu avižų duoną? avižų sėja? ir kt. Kas yra berno banda?

[Vilnius]

[19]76. 10. 29

Tas pats Pakeleivis

Gerb. Dovydaiti,

pirmiausia dėkoju už nuotraukas.

Šiaip taip užbaigiau trečiąją sąsiuvinuką, nors ten nieko įdomesnio ir nėra. Jei atrodytų koks nereikalingas žodis, panaikinkite jį.

<...>

Taip, kad turėtum sparnus, su kuriais galėtum visus apglėbti, būtų gerai. Deja...

Jei dar Dievulis kiek palaikys, norėčiau ir ketvirtą sąsiuvinuką pripildyti, bet nežinau, nes žymiai sveikatoj kritau.

Sąsiuvinio nesiųskite, nes turiu visą, visai baltą. Kad tik aš jį primarginčiau.

<...>

Šį sykį baigsiu. Laukiu kritikos.

1977-IV-24

Kražiai

Ramanauskaitė

Sveikinu [su] vardadieniu, nors ir pavėluotai.

Nenuilstančioji Talkininke Juzefa,

NUOŠIRDUS AČIŪ UŽ TOKIĄ GRAŽIĄ GRAŽIAUSIĄ SEPTYNIASDEŠIMTMEČIO DOVANĄ.

Gražesnės nebegalima surasti. Dėkoju aš, varganas jos rinkėjas, o taip pat ATEITIES MILIJONAI SKAITYTOJŲ NESUSKAIČIUOJAMAIŠ AMŽIAIS.

Antraštėje mano įrašyta IV sąsiuvinis, Jūs gi manote, jog trečiasis. Tačiau, įskaitant, ką ir pats savo ranka įrašiau, vis tik jis laikytinas ketvirtuoju.

Tiek medžiagos iš SENIAUSIO ŽEMAITIJOS ŠVIETIMO ŽIDINIO – tai didelis lobis. Dar ir kiti rinko, ir seniau, ir dabar. Sudėjus juos visus tepasirodys, kieno medžiaga verčiausia.

Dabar apie šį 24, sekmadienį taip maloniai atskiro pasiuntinio – stropaus laiškanėšio įteiktą jį.

Medžiaga tik puiki: grynos liaudiškos pasakos, gamtos garsai, patarlės, mįslės. Kiekvieną atskirai paminėti išeitų labai jau ilgas rašymas. Tik kai kur atrodo sušvelninta – pakeista, kai rašai „kvailiukas Jokelis pušy sėdėdamas broliams ir sako: „Brolale, aš noriu... aš noriu vandenį išpilti“ (ar čia tik nesakė, kaip visur sako...). TOKIU ATVEJU NEGALIMA ŠVELNINTI, „gražinti“.

Puiki pasaka „AUKSAKARTIS ARKLIUKAS“ SU JOS NEPRILYGSTAMA PABAIGA: „O kokios vestuvės buvo, ohoho. Ir aš ten buvau...“ O liaudies išmintis porina taip: piktieji kapuose, mandrieji turmose, o kvailiukai laimingai gyvena.

LABAI GERI PABAIGTUVIŲ VAINIKAI. O KUR PABAIGTUVIŲ PRAKALBOS – ORACIJOS???

Ar pabaigtuvėse kartais nedėdavo dirvon duonos gabalėlių? Kaip pradėdavo rugiapjūtę? Ar nenešdavo atskirą pėdelį?

Labai vertingi kisieliaus virimo ir kitų valgių gaminimo darbai. NEGIRDĖTA SAKMĖ, KAIP ATSIRADO BITĖS. AČIŪ UŽ TOKIĄ LABIAUSIAI.

GRAŽIAUSIA TOKI POSAKIAI, POSAKIAI, POSAKIAI:

Mano dėdė dangų rėdė, tavo dėdė drignių ėdė

Nesidyvyk kaip gudė iš vainiko

Sulig nosia ir tabokas

Iš bado ir šuo varškę ėda

Nei šuo, nei veršis, nei penki, nei devyni

Šv. pana Rozalija, danguj bezdi kaip bestija

Svečias pirmą dieną – auksas, antrą dieną – sidabras, trečią varis – ir išvarys

Meduoto visi laižo...

Nelaižytas ne veršis...

Užteks, nes... reikėtų visus pakartoti, įvertinant jų grožį.

Ir ateityje vis vaikštok su lapuku ir pieštuku. KUR TIK TOKI POSAKI IŠGIRSI – VIS UŽSIRAŠYK. JIE YRA KALBOS AUKSAS. ŠITOKIŲ TRŪKSTA TIK MILIJONO...

Nepaprastas posakis „...šąla ricierius“. Teks dar išklausinėti, kaip įsivaizduoja tą ricierių. Kas gi jis yra, kad šąla?? „Kiek neiššąla ricierių, tiek šalnų pavasarį.“

PUIKŪS GAMTOS GARSAI. Jūsų užrašytus nusirašysiu, gal kartais kai kurie jų ir su gaida tariami. Patikrinsiu atvykęs. Vis tokie, kaip „Varna Varonė, šarka Petronė“... Griežlės daina... (Tik jei jie kartojami, nerašyk 2–3 karto, o pažymėk šone skaitmeniu.)

Pirmą kartą mano lentynoje atsirado ir magija... ir net su visais jų priedais. Jei būtų čia arti koks mano tos rūšies padėjėjas, bandyčiau tą brėžinį patikslinti...

AČIŪ, JOG PARAŠĖTE APIE TĖVELĮ. Ar kartais neturite jo nuotrauką? Vertėtų ją pridėti. <...>

Tad tuo kartu tiek. Kas daugiau domina – klausk, atsakysiu. Skubu ir kitiems atsakyti. Pragiedrėjus porai dienų pakvietė sodan.

Giedraus pavasarėlio ir to paties širdyje.

Vilnius

[19]77. 04. 28

[Pakeleivis]

Gerb. Pakeleivi,

širdingas ačiū už nuotraukas. Labai jau gražiai, ypač ta „bitininkė“ puikiai atrodo. Kad tai[p] arčiau, išėmusi vėl pavaišinėčiau medumi. Bet... per toli, nepasiekama.

Prie tautosakos dar teks pasėdėti ir prisiminti nors ką.

Kai pagalvoju apie savo tėvelius, stebiuosi, kokie jie buvo, pasakyčiau, kultūringi. Jie ir vargingai gyvendami sugebėjo savo vaikams įskiepyti tiek religingumo jausmą, tiek patriotizmo ir gamtos meilės.

Ir pikta, ir liūdna, kai (dabar) girdi klausimus, kokią turi naudą, kad pas tave kas atvažiuoja, kad tu susirašinėji su kuo, kad užrašinėji tautosaką ir pan. Žmonės dažniausiai mato naudą tik ten, kur pinigas. O juk piningas tikrai nesukuria laimės ar tikrojo džiaugsmo (nežinau, kaip geriau išsireiškusi), mano supratimu, piningas yra tik priemonė pragyvenimo. O žodis „nauda“ apima platesnį ratą. <...>

Šnekėjau su Rimkumi. Bėdavoja nebeturįs atminties. Gal toliau ką atsiminsias. Bet apie Jus kuo geriausios nuomonės. Net užjautė, kad Jūs daug dirbate.

Šį sykį ir baigsiu. Kai pailgės vasaros vakarai, atlankysiu savo kaimynę Ežerskienę su sąsiuvinuku...

Pasisekimo visame.

1978-VIII-7

Kražiai

[J. Ramanauskaitė]

Malonioji Kraštotyriminke,

nuoširdus ačiū už „pakvitavimą“. Vis malonu siųsti, kai ir atsiliepia. Manau, jog tokia „bitininkė“ nuotraukon pateko gal ir pirmu kartu. Tad jau įdomu matyti save „bičių karaliene“.

Džiugu, jog vis nepamete[i] sąsiuvinėlio vagos. Tai vis Jūsų amžinajam paminklui. Tad ir apie tėvelius vis dar parašykite: kaip jie gyveno, dirbo, elgėsi, kaip mokė ir išmokė Jus žmonėms tarnauti. Tai taip pat didelis kraštotyriminko uždavinys.

Jūsų kaimynui Kaltinėnų gatvėn parašiau tai parašiau... oi oi, gal[i] jis ir širdies smūgį gauti, nes jį pavadinau... dvigubu tinginiu. Tikrai tai snaudalis pirmosios rūšies. Tiek jau to. Vargiai jį jau kas išjudins.

Kartu siunčiu savo DVIDEŠIMT PENKERIŲ METŲ s v a j o n ę – „KALBOTYROS“ manojų straipsnelio atšvietą. Jums jis tai labai nesuprantamas. Pagal žymiausia[s] Tarybų Sąjungos mokslo įstaigas, tai yra vadinamosios jotvingių kalbos esmė, PAGRINDAS. Tai vis mano kruvinų pastangų prieš 25 metus atrasta pietų Lietuvoje kalbos – naujos tarmės medžiaga, tik dabar jai vietos atsirado mokslo darbuose⁸. Nuo čia ir prasidės jos visuotinis įvertinimas, ne tik Lietuvoje, bet ir viso pasaulio kalbininkų – lituanistų, baltistų. Tam tikslui čia ir paskelbta. Jei negaila, parodykite jį ir rimčiausiems Kražių lituanistams, lietuvių kalbos mokytojams, tik jau ne tokiems, kurie vien dvejetukus terašo, o kalbos reikalais ir visai nesidomi. Ką jie pasakys. 25 metai praėjo, kol čia paskelbė, o kiek dar jų praeis, kol įvertins visuotinai, v i e n i n g a i. Ar besulauksiu, kada ir šios naujos tarmės rišlios kalbos – pasakų, dainų – tekstus paskelbs atskira knyga. Praėjo DVIDEŠIMT PENKERI METAI... Ir Rimkui parodykite.

Tad gal ir tiek šiuo kartu. Gražios sėkmės Jums.

Linkėjimai artimiausiems kaimynams pakapyneje.

⁸ „Kalbotyroje“ J. Dovydaitis paskelbė dalį 1951 m. Dieveniškėse užrašytos kalbinės medžiagos (žr. Jurgis Dovydaitis. Prie balsiai *d't* ir *p'k* pietų Lietuvoje, *Kalbotyra*, t. XXIX, 1978, p. 103–107).

Gerb. Dovydaiti,

sveikinu grįžusį iš Palangos. Na, ir šiek tiek pailsėjusį. Manau, ne kiek teturėjote malonumo, nes šaltas oras.

Rašysiu Jums įdomiausia, tai iš laikraščio ištrauka:

„Gimtasis kraštas“, Vilnius, 1978 lapkričio 23, 6 puslapis. Antraštė: Devintoji „Kraštotyra“.

„Išėjo naujas Lietuvos TSR Paminklų apsaugos ir kraštotyros draugijos straipsnių rinkinys „Kraštotyra“...

...Knygoje nem[a]ža unikalių, iki šiol nežinotų, autentiškai pateiktų dalykų. Gaila būtų, jei jie būtų prapuolę nepaskelbti. Daugiausia tai amžininkų atsiminimais paremti straipsniai: J. Buzo apie Subartonių daraktorių J. Karloną, J. Dovydaičio praeities kaimo atsiminimai, pateikti net su dainomis ir jų gaidomis... Česlovas Kudaba.“

Straipsnis yra ilgas, beveik ketvirtis puslapio. Su atpieštu knygos viršeliu. Ir įdomus. Manau, Jūs gausit Vilniuje tą numerį. Jei negautumėte – parašykite, aš prisiūsiu.

Po truputį pildau tą sąsiuvinuką, iki pavasario norėčiau užbaigti. Nežinau, kaip pasiseks. Su Kaltinėnų gatvėje gyvenančiu tinginiu senai besusitikau, net nežinau, ar jis ką beveikia, gal ir snaudžia sau. <...>

Linkiu surasti devintąją „Kraštotyra“. O jei ir nesurasit, pasidžiaukite mintimis, kad toks leidinys gali kada būti. Juk yra ir sakoma, kad viltis – kvailių motina. Būkime tokie, kurie džiaugiasi tik viltimi.

Linkiu geros sveikatos ir geriausio pasisekimo.

1979-I-26
Kražiai

[J. Ramanauskaitė]

Malonioji Kražiete,

šimtą kartų kaltas, jog taip vėlyvas šis laiškelis. Tačiau supraskite: darbai nepabaigiami, vieną nebaigus, laukia kitas, ir taip vis „yra kas veikti“ dešimčiai metų, sėdint prie to po 10 val. kasdien.

Pirmiausia „Gimtojo krašto“ Č. Kudabo[s] „naujiena“. Ji tokia sena ir net jau pamiršta, jog tegaliu pridėti: ją skaitydama nesupratote, apie ką kalbama, tai ir atrodė, būktai mano paruoštas dain. pasakų rankraštis, kuris vis tebelaukia savo eilės. Tačiau svarbu ir tai, jog LAUKIA ir, atrodo (tikiuosi), dar sulauksias. Tai bus ne „praeities kaimo atsiminimai“, bet tikra liaudies kūryba. Č. Kudaba parašė gerai,

tik skaitytoja pamanė apie tai kitaip. (To „Gimt. kr.“ ir nieiškojau – laiko neturiu vartyti žinomus dalykus.)

Svarbiausia tai žinia, jog „Po truputį pildau tą sąsiuvinuką, iki pavasario norėčiau užbaigti“... Tai tikrai neapsirikau Jus susitikęs, nes GERIAUSIAS TAUTOSAKOS RINKĖJAS YRA TAS, KURIS SAVO MOKAMĄ MEDŽIAGĄ UŽRĄŠO PATS. <...> Kartu baisiai liūdna, jog ten esate beveik vienužė. Kaltinėnų gatvės dvigubas tinginys būtų tas nepamirštamasis, surinkęs Kražių medžiaginės kultūros daiktus savo sesers pradėtame muziejuje. Ten tam tikslui patalpos, kad geresnių negalima ir svajoti. Kartu tie pastatai jau yra pats muziejus, o kai jas Kražių medžiaga užpildytų, tai VISI JUO SUSIDOMĖTŲ, nors jie ir yra ne mažiau nuošaliai kaip ir patys Kražiai. Vis dėlto kaip nors suraskite pusvalandį laiko „patikrinti jo tinginystę“ – pagėdinkite, paminėkite jo sesers pastangas išsaugoti jo tėviškei. Kodėl jis neprisideda? Ką jis veikia? Turbūt vėl pasidėjęs ką nors mažareikšmio skaito, kad tik skaitytų. <...>

Beveik nuosekliai vykdu pareigos priesaiką, o taip pat visų kitų patarimą: kaip galėdamas perrašinėju pirmiausia iš juostelių. Iš Vilniaus niekur nenukrypstu. Perrašytos medžiagos jau susidarė virš 3000 psl., gal su 4000 kūrinų. Kada kas jiems skirs kiek lėšų išrašinėti dainų gaidoms??? Laukia perrašymo gal 20 kartų daugiau. Iš visų tautosakininko dienų maloniausios, lengviausios yra tos, kai savo kampe lyje galiu perrašinėti. Tik ir šis tikslas ne kasdien turi palankias nuotakas. Praeitą savaitę dukrai teko pergyventi nemenką operaciją (dar iš ligininės negrįžo), ir kasdieninės duonos reikalai verčia ir kitur parymoti, bet „pasaulį valdo ne gabieji, o atkaklieji“.

Devintoji „Kraštotyra“ beveik kaip „Devintoji simfonija“ – mat irgi su visiškai nauju melodiniu posmu... Dešimtoji tikrai [tėra] tik vienas nulis. Berods jau vienuoliktose turėtų, nors sutrumpintai, kas pasirodyti, o jau dvyliktajai tai gabaliuką atrinkau, jau tris kartus perrašiau, su kalbininku kiekvieną raidelę patikrinau, sutarėva maždaug kaip, tik dar nebaigiau. Ryt eisiu dar vienam patikrinimui, tada gal dar vėl teks perrašyti ir dar kitam kalbininkui tarti žodį kaip tik apie tai, ko dar visai neskelbta. Kai jau priims vienuoliktai, tada vėl kalbėsiu, prašysiu 18–20 psl. trečiajam šios medžiagos pluošteliui. Atskira knyga tą parodyti nevyksta, tai bent dalimis. Vis geriau nei nieko. Čia kalbu apie tą medžiagą, kurios atšvietą „KALBOTYROJE“ susipažinai. Kai jau pavyks 5–6 „Kraštotyrose“ jos kiek paskelbti, tai vėl būtų galima laukti žinovų įvertinimo. Ir man sakai: „viltis – kvailių motina.“ Pernai šiuo metu dar nesitikėjau skaityti save „KALBOTYROJE“, o šiemet tai jau ne viltis, o visiškai nauja medžiaga viso pasaulio baltistams PASISAKYTI IR ĮVERTINTI tą medžiagą, kurią jau 1954 Kalbotyros institutas Maskvoje įvertino kaip jotvingių kalbos medžiagą. Tad ar nevertėjo pavargti ir tikėtis?

Atsiprašau, jog nuklydau į menkiausias smulkmenas. Taip jau yra, jog „kas kas, o seniui kruopos“. Kai jas pamėgau, tai ir kiti gauna paragauti jų „skonio“. Tuo labiau jog kalbu su nenuilstama KRAŽIŲ KULTŪRININKE, taip nuoširdžiai man padedančia. Kaip ten Jūsų malonieji Ežerskai pakapėje? Linkėjimai jiems. Kada galėsiu Jūsump pasukti, dar ir nesvajuju. Tačiau žinau, jog atsilankius ir jie man vėl gražiai medžiagą papildys kaip jau tada. <...>

Gražios sėkmės ir Jūsų Dienos proga.

Vilnius,
[19]79. 3. 6

Pakeleivis

Gerb. Dovydaiti!

Su praeitom [Kalėdom] ir laimingų Naujųjų 1980 metų!

Š. m. rugpjūčio 6 d. palaidojo Rimkų iš Kaltinėnų g-vės, kurį mes pavadiname „tinginiu“. Bet tikrai žmogus nebeturėjo jėgų. Aš jį pažinau senai, bet tikrai supratau, kas jis, tik per jo laidotuves. Tokių labai reikėtų daugiau. <...>

Na, sekančiais metais norėčiau užbaigti pradėtąjį sąsiuvinį, bet turiu prisipažinti, kad trūksta medžiagos. Gal kaip pririnksiu.

Linkiu Jums kuo geriausios sveikatos ir energijos užbaigti visa, kas pradėta.

Ar yra numatyta kryptis Kražių pusėn?

[19]79-XII-27

Kražiai

[J. Ramanauskaitė]

MALONIOJI RAMANAUSKAITE,
NEPAMIRŠTAMOJI KRAŽIŲ TAUTOSAKININKE,

ačiū už linkėjimus. Kokie buvo – išgyvenome, kokie bus – vėl pamatysime.

Taip, mano talkininkai, visuose kraštuose lankyti, vis iškeliauja į ten, iš kur negrižtame. Kiek tokių asmeniai žinau, o kiek dar ne. Paskutinėje praeitų metų kelionėje lankiau vieną man prirašiusį stambų sąsiuvinį Obeliuose. Deja, jau 8 mėnesiai kaip kapuos. <...>

Teisingai pasakėte apie Rimkų, „jis nebeturėjo jėgų“. Pasaulis gyvena tarp kuriamosios ir griunamosios jėgos: kol kuriamoji viršina griunamąją – gyvename, kai griunamoji viršina – ir pargriauna. Ar ne graudu, jog jo sesuo visomis ke-turiomis laiko puikias muziejaus patalpas... be eksponatų, o jos brolis neatnešė į tą puikią pastogę nė vieno žemaitiško daiktelio... Jei tik jis būtų norėjęs, būtų ir arkliuką įsigijęs tam tikslui, ir vienu vežimu būtų jau vieną jo kambarį užpildęs. Neįsivaizduojate, kokia ten tinkama vieta muziejui. Tik tinginiui tai nerūpėjo. Ne aš vienas jį raginau rinkti savo apylinkės daiktinę medžiagą muziejui. Ar jis paklausė? Kraštotyros draugijos pirmininkas Stravinskas prieš 10 metų jį ragino. Ar jis tada taip jau didelis ligonis buvo? Ne, toks jau prigimties kelias: ne pačiam nešti, bet pasitenkinti, kas jau kitų įnešta – padaryta. Kai jį pirmąkart atlankiau, jis vartalojo „Liet. enciklopedijos“ palaidus, net neįrištus lapus (neįstengė jų įsirišti). Taip ir iškeliauo, palikęs sesers rūmo tuščias patalpas. O kad ten būtų užklydęs toks fizikas Končius – jis per savaitę būtų tą muziejų pripildęs ne tik vertingais daiktais, bet ir jų nuotraukomis, ir tiksliais aprašais, iš kur, kas ir kaip. Deja, Rimkui tas VISAI

BUVO SVETIMA. Dėl to nei kitų Kraštotyros vadovų, nei mano balsas jo nepaveikė. Taip daugelis mirė ir mirs savo apylinkei nedaug nepadėję. <...>

Klausiate, ar numatyta pakrypti Kražių pusėn. Ir taip, ir ne. Atvykęs senon pažįstamon vieton, visuomet džiugu pailsėti, atsikvėpti nuo kasdienių darbo klausimų, laužiant darbo ledus. Tai miela man visuomet Jūsum užsukti. Bet tai jau tik poilsiai, o ten rinkta, manau, neblogai. Ir kiti, atsimenate, jau pabuvojo, kiek surinko, na, ir mano eilutės, tačiau, be abejo, svarbiausia Jūsų, uolioji Juzefa, talka yra neapsakomai svarbi. Vietinis rinkėjas visuomet padaro daugiau kaip šimtas atvykėlių. Tai ne tušti mano žodžiai Jūsų medžiagai veltui girti – ji pati kalba už save. Jūs surinkote tokios įvairios ir, svarbiausia, LABIAUSIA SENIAUSIOS, kokią tik ir begalima gauti iš gyvųjų šaltinių. Svarbiausia, jog pats šaltinis surašė tą, ko joks atvykėlis nesuras. Gal čia kiek mano nuorodos padėjo, kas ir kaip užrašinėta. Tad, kai turiu tiek medžiagos vien Jūsų, jau daugiau Kražiuose rinkti tikrai nebepradėsiu: ten jau neblogai surinkta. Jei kiekviename valsčiuje būtų tokios talkininkės kaip Tamsta... o, kaip pasikeistų mūsų tautosakos lobynas. Tad pagal savo išgales vis dar bandysiu ten, kur tokių talkininkių nebuvo ir nėra.

Rudenį pabuvojau Žagarėje. Ir ten studentai yra lankęsis. Tačiau tik surinktoji medžiaga parodys, ko verta ir kieno rankomis užrašyta. Asmeniai galiu pasidžiaugti, jog ten gavau tiesiog nesapnuotos medžiagos. Ir visi vis prašė dar ten atsilankyti. Ar įstengsiu? Ir dar vis yra kelionių, jau atidėliojamų bent 10 metų... Ir ten norėčiau. Žodžiu, norų begalės. Kaip toj patarlėj: mintis už marių, o mirtis gal jau už pečių... Tačiau šiandien atsitiko taip, jog ir šiemet privalau dar neapsileisti.

Iš artimesnių lyg pusiau asmenų pastangų – bandysiu viską, kad tik Draugija išsiūlytų leidyklai mano dain. pasakų rankraštį. Bet ar tai nuo manęs priklauso? Taip pat ir ne nuo Kraštotyros draugijos, ir taip pat ne nuo leidyklos. Tad kas ir kada pasirašys mano paruoštojo rinkinio spausdinimo sutartį? Na jei tai (beveik stebuklu) pavyktų, tada vėl imčiau (žinoma, dar be sutarties) naują rankraštį spaudai – gamtos aidai – paukštelių, gyvių melodingus įrašus. Jų yra keletas tūkstančių. O gal tai mano tik svaičiojimai, taip vis tikintis, kai... Tačiau kai liga dar neparguldė, tai vis norisi dar pajudėti. Jums labai ačiū, jog nepamirštate pareigos baigti pradėtąjį sąsiuvinį. Puikiai žinau, jog svarbiausia jau man pateikėte.

Tad gal tiek šiuo kartu. Malonu su sena bendradarbe pasidalinti kasdienybe. Jaučiu, jog jos mintys ir mane kelia, ragina. Kaip ten linksmieji pakapės namelių pateikėjai? Linkėjimai jiems. <...> Laukiu naujienų.

Vilnius
[19]80. 1. 11

Pakeleivis

Gerb. Ramanauskaite,

paskutinis mano laiškas iš Kražių nesulaukė atsako. Jame siunčiau vad. Kražių skerdynių liaudies dainelę, paimtą iš knygų. Ten ji yra pateikta be gaidų. Klausiau,

ar kartais nesurastute kokį pateikėją, kuris gal mokėtų ir jos gaidą. Vis tik man rūpi, ar tą dainą gavote, ar nukeliavo kur kitur kaip Jums neskaitytina. Tokių mano laiškų kitur nukeliavusių aš pats mačiau. Taip jau yra.

Noriu su Jumis pasidžiaugti nauja svarbia knyga: LIETUVIŲ LIAUDIES DAINYNAS. Vaikų dainos I. Kaip ištikimai talkininkei, privalėčiau Jums ją pasiūsti, deja, mano pensija neleidžia tai padaryti... Vis tie rubliai neleidžia atsilyginti Jums už triūšą.

Nežinau, ar Jums minėjau, jog prieš porąmet kreipiausi į Kultūros ministeriją, jog jie už mano įteikiamą ir įteksimą visą tautosakos rankraštyną išleistų mano tautosakos porą (tokių kaip šis Dainynas) rinkinių. Atsakė, jog tegali išleisti... vos dešimtąją dalį... Tai ir tokios naujienos, kad nelabai ir Jus tegaliu pradžiuginti: jei ir pasiseks sulaukti pasiūlytos knygelės, tai joje mano pateikėjai tesuras labai labai maža savo kūrinijų. Ir kada tai bus, nežinia. Dar kol kas vos tik vilties žiburėlis.

Matome, kokie šiemet sunkūs metai. Net bulvių neužaugo. Tik vis dėlto gavusi parašykite, ar įsigijote nurodytą knygą. Ji būtų Jums kaip ir programa. Ją paskaičiusi, manau, dar daug ką atsimintute iš jaunystės. Pamatytute, jog ir „toki niekai“ būtina rinkti. Ten rastute ir savo pažįstamojo vardą ir jo eilutes, užrašytas jau 1924 m.

Gražios sėkmės Jums ir kaimynams, mano Bičiuliams Pateikėjams.

Vilnius,
[19]80. 9. 12

Jūsų Pakeleivis

Gerb. Dovydaiti,

šiaip taip atsirado ir Kražių pražuvėlė. Visada esame pratę kaltinti ką kitą, tik ne save. Taip ir aš noriu kaltinti didelį saulės aktyvumo poveikį į mano apsileidimą. Gaunu visus Jūsų laiškus, kad neatsakau, tai mano aplaidumas. Už ką atsiprašau.

Gavau ir tą Jūsų dainelę, bet gaidos žinovo nesutikau. Tikriausiai ji buvo tik šnekama, o ne dainuojama.

Jei dar rastumėte, Jūsų minėtą „Lietuvių liaudies dainyną“ norėčiau pamatyti. Tam dedu tris rublius. <...> Iš savo pensijos nieko neimkite. Aš pilnai suprantu ekonominę padėtį. Mes gyvename, vadinama, ūkiškai, ir tai tiek tesiranda, ypač šiemet, kad bulvelės, ir tos neužaugo. Aš sodinau 12 cent., o prikasiau... 10. Ir būk mandras iš to užtekti ir sėklai, ir vėplai, kaip žemaičiai sako. <...>

Šiaip nieko naujo. Labai jau noriu sekančią žiemą užbaigti tą sąsiuvinuką. Ir kokia aš kvailė, neatsižymėjau, kiek aš pateikiau skaičiumi iš viso pasakų ir kt. Bendrai paėmus, ar bus apie 500?

Šį sykį tiek. Linkiu pasisekimo, ypač sveikatos.

1980-IX-26
Kražiai

Jums pažįstama [J. Ramanauskaitė]

Malonioji Talkininke,

ačiū už naujienas, nors labai nekokias: sodinote 12, prikasete 10... <...>

Jei nesuradote Kražių dainos gaidos – visai nenuostabu: seni įvykiai pamirštami ir jų dainos. Kaip sakoma, „nauji metai, nauji ratai“. <...> Šiomis dienomis išsiunčiu ir „Vaikų dainas“. Tik labai baru, kam taip neatsargiai elgiatės: niekada nesiųskite rublio laiške, nes dažnai, gal ir visada, juos susirenka p[ąšto] darbuotojai. <...>

Galiu pasidalinti su seniai svajota, netikėta beveik naujienėle: IV Baltistų konferencijoje Rygoje kaip kalbininkas skaičiau pranešimą apie priebalsių d, t, ir g, t išvirtimą pietų Lietuvoje. Neblogai pavyko. Tai vis nauja alyva į jotvingių kalbos rusenantį žiburėlį. Pranešimas 6 psl., – 15 min. Vėliau tuos visus pranešimus atspaudys atskira knyga. Tai vėl iš ten skaitys ir judins ši dar vis nepasakyta, nežinoma atsakymą. Kai kurie jau seniai pasakė, jog D[ovydai]čio atrastoji pietų Lietuvoje tarmė yra vad. jotvingių kalba. <...> Ir prieš konferenciją teko apie mėnesį tam tikslui labai labai padirbėti, gal net, tiesiog sakant, ir nemiegoti, bet „viskas gerai, kas gerai baigiasi“. Jei būtų kalbininkai vadovai man nepavydėję, tai tokį pranešimą galėjau padaryti jau 1952–[195]3 metais. Tik kai tie pavyduoliai jau nukeliavo į ten, iš kur niekas negrįžta, tai kiti man padėjo, ir toji medžiaga jau prieinama mokslo pasauliui. Ir po konferencijos dar kaip reikiant neatsigavau, o jau stale nauji uždaviniai... Rygoje buvau jau rugsėjo 22–6 d.

Berods rašiau, jog yra šiokios tokios vilties ir tautosakos tomeliui sulaukti. TIK VISAI NEDIDELIAM. Tačiau tai geriau nei nieko.

Tad vėl pastangomis pareigai. Bene lapkričio mėn. numatau lankytis Rusnėje papildyti ekspedicijos medžiagai. Lyg numatau dar ir kitur šen ten šoktelti. Ar daug laimėčiau Kražiuose: kai Jūs tiek daug padėjote, gal ir nebedrąsu vis dar kaulyti. Tačiau, manau, ir Jūs puikiai suprantate, kam mudu abudu taip stengiaivos, o ir Jūs tiek daug padėjote šiame kultūros darbo bare.

Jei vis rašote paliktąjan, tai labai malonu apie tą skaityti. O kiekvienam vis vargų-darbų virtinė nemažėja, na, ir kaip rašai, tai „prašykim Dievulio, kad nebūtų blogiau“. Kiek Jūs medžiagos pateikėte, po keletos dienų bandysiu apskaityti ir sekančiu laišku gal ir pranešiu. Jei vis teberašote, tai ne tik tautosaką, bet posakius žodynui. Tokių randu net ir laiškuose, kaip antai „Iš to užtekti ir sėklai, ir vėplai“. Tokie posakiai gimtosios tarmės grynai žemaitėi, manau, gal net birte byra... Tad rašykite juos sąsiuvinin ir tarp jų tikrai bus daugelis „Lietuvių k. žodyno“ deimantukai. Tokius sakinius rašykite visada TIK SAKINIAIS, jei jame yra koks retesnis žodis, jį paaiškinkite skliausteliuose, ką jis reiškia, arba ką reiškia visas posakis.

Tai gal tiek šiuo kartu. Gražios sėkmės Jūsų varguose. <...>

Vilnius,
[19]80. 10. 1

Jūsų Pakeleivis

Parengė *Andžela Jakubynienė*